

„eligendo, maloque fugiendo dirigit. Hujus varia sunt munera, partes, et „vitia opposita.

„1. *Prudentia* rerum expetendarum et fugiendarum scientia dicitur: „tota ad actionem refertur. Circa universalia versatur cognoscendo sub „ratione veri boni eligendi et mali fugiendi, circa singularia et cognoscendo „et agendo. Hinc virtus moralis practica et magistra virtutum appellatur, „quae non solum intellectum in dijudicando vero bono ac malo, sed et „voluntatem in eligendis et exequendis mediis ad finem quemque honestum, „praesertim ultimum conductibus dirigit, ipsas virtutes morales regit „ac moderatur. S. Thom. 2. 2. q. 47. a. 6.

„2. *Munera, actusque proprii* prudentiae sunt 1. *Εὐβούλια, seu recta consultatio*, qua prudens animus de rebus agendis deliberat, et de mediis congruentibus ac honestis ad propositum finem obtinendum consultat, ne quid temere vel inconsulto aggrediatur, sed rectae rationis lumine in actionibus eligendis aut omittendis dirigatur. 2. *Σύνηρτος, seu sagacitas* est, „qua mens, ubi recte deliberavit et singula discussit, rite intelligit, judicat, „et statuit de rebus humanis secundum legem, aequitatem, et rectae rationis principia, quid in his temporis, loci, personae, rerumque circumstantiis sit eligendum, aut omittendum. 3. *Γνώμη, seu sententia vel imperium* „est, qua imperatur singularis actio vel omittenda, vel exercenda per interiores et exteriores hominis potentias seu vires, aliasque quascumque virtutes, mediaque idonei executio ad finem obtinendum praecipitur. Ubi itaque haec moderatrix secundum tria munera ad clavum sedet, felix erit totius vitae humanae cursus.

„3. *Partes integrantes*, sive prudentiae subservientes ad actus perfectos eliciendos a Doctore Angelico 2. 2. q. 48. a. nn. enumerantur octo: „*Memoria* ad prudentiam confert, qua memores sumus multiplici experientia rerum praeteritarum et circumstantiarum, easque cum praesentibus comparamus. *Viri enim prudentis est praeteritorum meminisse, praesentia agere, et futura cavere.* Senec. de consolatione ad Marc. c. 9.... 2. *Intelligentia* ex cognitionibus principiorum honestatis juvat, ut praesens negotium, omniaque quae illud circumstant, exacte perspiciamus. Ea enim in syllogismis a prudentia factis penetrat assumptum, minoremque propositionem singularem recte inspicit, quae conclusionem parit. 3. *Docilitas* est promptitudo ad aliorum monita et consilia audienda ex intentione bene agendi. 4. *Solertia* est facilitas excogitandi media ad finem promptum debite exequendum. 5. *Ratiocinatio* est facilitas ex principiis notioribus deducere ignotiora agibilia. 6. *Providentia* est, qua diligenter et perspicaciter futura praevidentur, mediaque ad finem ordinamus. 7. *Circumspectio* est exacta consideratio circumstantiarum et mediorum ad obtinendum finem. 8. *Cautio* est cura et diligens animi attentio ad pericula, incommoda et impedimenta propositi operis evitanda.

„4. Prudentiae opponitur generatim *imprudentia*. Per excessum vero adversantur haec: *prudentia carnis* excogitans media ad opera carnis implenda ex pravo voluntatis affectu: *astutia vel calliditas* excogitans media in speciem honesta et fucatam quamdam honestatem praeseferentia: *dolus verbis, fraus* factis media per astutiam inventa exequitur: *anxietas* est nimia sollicitudo praesentium et futurorum. Per defectum opponuntur *praecipitatio, inconsideratio, inconstantia et negligentia*. S. Thom. 1. 2. q. 53. a. 3. Hinc celebre illud Biantis consilium: *Agredere tarde agenda, sed aggressus age constanter.* Laert. 1. Leg. 87.

„5. Denique prudentia varias appellations sortitur, quatenus ad variis statusque diversos refertur. Alia dicitur *monadica seu henotica*, quae

„unius: alia *polyarchica*, quae plurium res agendas curat. Haec rursus „vocatur *oeconomica*, qua societatis familiaris, et *Politica*, qua societatis „politicæ, vel reipublicæ, et civitatis actiones diriguntur. Haec denuo „dicitur *prudentia legislatrix et judicialis, architectonica pacis et belli, ac militaris*, quae circa actiones in pace, bello, iudicio et curia suscipiendas „versatur.

„6. *Media prudentiam* sibi comparandi sunt plura: *Usus et experientia, juxta tritum illud: Usus me genuit, mater peperit memoria: familiarietas cum summis viris moderatis ac probis: diligens consideratio eorum, quae gesta sunt, aut geruntur: perfecta illius affectus cognitio, qui in altero dominatur et quo cum tractandum est negotium: ipsae demum variæ scientiae. Prudentiae compendium in litteris continetur.* Cassiodor L. 8. epist. 67.

§. III. De Justitia.

„*Justitia est habitus inclinans et firmans voluntatem ad jus suum cuique tribuendum. Hujus varia est divisio, eique plures virtutes sunt annexae, varia quoque vitia opposita.*

„1. *Justitia generalissime* sumpta est collectio omnium virtutum rediens voluntatem perfecte conformem sua normae, seu legi divinae. Quatenus autem virtus singularis, moralis et cardinalis est, habitus dicitur „inclinans voluntatem ad jus suum cuique tribuendum. S. Thom. 2. 2. q. 79. „a. 1. Unde *actus ejus proprius* est, jus suum cuique tribuere, id est, posse aequalitatem inter obligationem unius et jus alterius. *Objectum illius materiae* sunt actiones, quibus aequalitas cum jure alterius ponitur. *Objectum autem formale* est ipsa honestas aequalitatis cum alterius jure. „Hujusmodi actio aequalis juri alieno vocari solet jus justum, aequum et bonum. *Munera justitiae* sunt duo: jus suum alteri reddere, et neminem laedere.

„2. *Justitiae divisio* ex ordinatione unius ad alterum discernitur, prout varie honestatis aequalitas inter hominem unum et alium respici solet. „Hinc alia est *justitia universalis seu legalis*, quae partes communitatis aut totius Reipublicae ordinat ad tribuendum jus suum communitatii, quatali, procurando bonum pluribus commune. Haec directrix est in capite, aequas leges condendo; executrix vero in subditis, leges conditas observando. Alia est *justitia particularis*, qua vel communitas, vel persona particularis ordinatur ad tribuendum jus suum alteri parti vel personae particulari, seu aequale, quod alteri debetur. Haec rursus in *commutativam et distributivam* dividi solet secundum diversas aequalitates unius cum jure alterius, quas ut formale objectum eae respiciunt, et quae a Grotio Lib. 1. c. 1. de Jur. Bell. et Pac. *justitia expletrix atque attributrix* minus accurate appellatur. *Commutativa justitia* in commutationibus et pactis omnem, quantum fieri potest, servat aequalitatem rei cum re secundum proportionem, ut ajunt, arithmeticam, non attendendo dignitatem et conditionem personae. Comparat enim illa quantitatem cum quantitate, mediumque inter plus et minus in ipsa re, perfectamque aequalitatem in conservatione et reparatione alterius juris attendit. Sic cum debes alteri florenos decem, et totidem restitus, ponis arithmeticam aequalitatem. *Distributiva justitia* aequalitatem servat inter personas communitatis, pro cuiusque merito circa bona et onera, et praemia et poenas. Haec aut *remunerativa* est, dum bona, honores, aliaque id genus beneficia pro cuiusque dignitate et meritis distribuit: aut *vindicativa* seu *punitiva*, constituens aequalitatem inter personas et offensam. Utraque

„ponit aequalitatem rerum ad personas secundum proportionem geometricam, remque comparat cum qualitate seu conditione, dignitate et merito personae: nempe sicut una persona excedit aliam, ita etiam res, quae datur uni personae, excedat oportet rem, quae datur alteri. Sic ubi pecuniae vim in victoriae praemium Princeps destinat exercitui, liberalior induces, parcior in milites distribuitur copia cuiuscumque gradu et conditione. S. Th. 2. 2. q. 61. a. 1.

„3. Justitiae annexuntur *virtutes*, quae eam aliquatenus imitantur, et aliquam ejus partem saltem participant, relatae sunt ad alterum, et debitum aliquod respiciunt, quod vel est strictum, et non perfecte potest adaequare: talis virtus est religio erga Deum, et pietas in parentes; vel debitum illud non est strictum nec obligans ad restitutionem, cujusmodi virtus est gratitudo et amicitia. Decem vero numerari solent virtutes Justitiae annexae: *Religio, pietas, observantia, obedientia, veracitas, vindicatio, gratitudo, liberalitas, amicitia, et urbanitas.*

„*Religio* (juxta Lactantium c. 4. de Divin. Instit. c. 28.) a religando dicta, quod Deus nos alligit, est virtus moralis, quae Deo ut supremo Domino et primo principio rerum omnium debitum cultum exhibit. Hujus *objectum materiale* est cultus Deo debitus, quo supremam Dei excellentiam voluntaria submissione nostra contestamur: *objectum formale proximum*, propter quod religio Deum colit, est specialis honestas cultus, quo Deum propter suam excellentiam veneramur, eique nos submittimus. „Quare ipsa Dei excellentia est solum objectum formale religionis remotum, et sic a virtutibus theologicis religio distinguitur. *Actus religionis proprii* sunt *interni et externi*. Interni a S. Thom. 2. 2. q. 82. a. 1. numerantur duo; *Devotio et oratio*. Externi sex: *Adoratio, sacrificium, votum, juramentum, oblatio primitiarum, donorum, decimarum, et adjuratio*. „*Laus vero et gratiarum actio*, sunt partes quaedam et species orationis. „In his actibus contestamur aestimationem nostram de excellentia divina, nostramque subjectionem ac dependentiam a Deo: *animi bona* Deo subjecimus devotione, oratione, voto et juramento. Per *devotionem* homo se ipsum tradit Deo et in cultum devovet. Per *orationem* significamus Deum esse auctorem universi boni, quod sperare possumus, bona petimus ab eo, vel mala nobis aliquis deprecamus: ob ea, quae accepimus, grates agimus, laudamus benefactorem, judicem timemus. *Voto* deliberatam promissionem supremo Domino facimus de meliore bono. *Juramento* divinam veritatem invocamus testem ad fidem faciendam, aut firmandam promissionem: *bona corporis* Deo submittimus per *adorationem exteriorum*: *bona vera externa* in obsequium exhibemus per *sacrificium et oblationes*. Adoramus Deum tanquam supremum Dominum tum interna mentis devotione, tum exteriore corporis submissione. Per *sacrificium* contractamur Dei supremum dominium in vitam, mortem, omniaque nostra bona, et nostram subjectionem. *Oblationibus* Deo, vel intuitu Dei, Ecclesiis aut Ecclesiae ministris bona nostra offerimus. S. Thom. 2. 2. q. 84. a. 2... *Pietas* hic non ut *devotio* et *fervor* in Dei cultu, aut misericordiae affectus, sed ut specialis virtus circa cultum parentum accipitur, et est virtus moralis, qua parentibus, sanguine junctis ac patriae cultus et debita redundunt officia. Haec respicit secundum Lessium de virt. card. 1. parentes, quia hi post Deum sunt praecipui auctores ortus et educationis: 2. *consanguineos*, quia in his quadam ratione nobis parentes referuntur, cum utriusque eadem origine sint prognati: 3. *patriam*, quia etiam haec aliquo modo est principium nostri ortus, parentes nosque foveat, et opportuna ad ortum et educationem media praebet. Huc refertur cultus

„omnium concivium et patriae amicorum. *Debita pietatis officia* liberorum in parentes sunt tria per se, amor, reverentia, obedientia; alia per accidentem, ut sustentatio aliaque vitae praesidia etc. S. Th. 2. 2. q. 101. a. 2.

„*Observantia* est virtus, qua personis in dignitate constitutis, vel aetate, statu, aut alio bono superioribus cultum quandam exhibemus. Talibus enim honor debetur tanquam merces et praemium laborum, qui bono publico et civium utilitati student. Huc pertinent *Dulia*, quae cultum religiosum exhibet *Beatis* ob sanctitatem vel beatitudinis statum; et *Hyperdulia* exhibens cultum creaturae habenti specialem excellentiam et relationem ad Deum, ut Beatissimae Virgini, quatenus est mater Dei. S. Thom. 2. 2. q. 103. a. 4.

„*Obedientia* est virtus inclinans ad aliiquid faciendum vel omittendum ex eo motivo, quod honestum sit imperanti obtemperare. Quatenus vero procedit ex reverentia Dei, sub Religione continetur, et ad devotionem pertinet. Quatenus profiscitur ex reverentia hominis superioris, qui jubet, ad observantiam reducitur.

„*Veracitas* est virtus inclinans ad dicendum et manifestandum alteri verum, cogitatis nostris signa externa et idonea conformando. Ad hanc tria spectant: voluntas dicendi verum, sive edendi signum conforme menti: ipsa locutio; et significatio mentis iudicio conformis. Consideratur in hac virtute debitum morale, quo ex honestate unus homo alteri tenetur veritatem loqui, sine quo societas humana servari nequit.

„*Vindicatio* est virtus, qua quis ex honesto motivo vindictam secundum debitam mensuram rationemque ordinatam sumit vel petit, tum quia per se decens, eum qui male fecit, puniri, tum quia honestum est, fieri punitione aliquam reparationem boni per injuriam laesi, et satisfactionem. Dum enim punitur, qui laesit, restituatur quadam ratione honor laeso, et damnum compensatur. Hinc *index bonis nocet, dum parcit malis*. Lessius de virt. card. Vindicatio proinde licita est ex D. Thom. 2. 2. q. 105. a. 1. si fiat debito animo et circumstantiis debitum servatis; si intentio vindicantis feratur praecipue in aliquod bonum seu honestum, ad quod per venitur per delinquentis poenam, puta ad ejus vel aliorum emendationem, aut saltem inhibitionem, ad securitatem aliorum, ad justitiae conservationem, et Dei honorem. Si vero intentio vindicantis id solum spectet, ut ei, qui te laesit, male sit, si ibi quiescas ejusque malum velut tuum bonum intendas, odio illico desaevis contra charitatis legem, qua tenuimus omnes homines etiam inimicos diligere. Demum nec fas est, suum sibimet esse vindicem: hinc vindicta fiat per potestatem publicam, non privatam. Nec appetitio vindictae ob injuriam privatam suam praecise virtus est (inquit Lessius), quia ex amore proprii commodi oritur. Secus est de injuriis, quae Deo aut Reipublicae inferuntur, et neutiquam sunt tolerandae. *Discamus Christi exemplo nostras injurias magnanimititer sustinere, Dei autem injurias nec usque ad auditum sufferre*. S. Chrysost. Hom. 5. in Matth.

„*Gratitudo* est virtus inclinans ad beneficii accepti aestimationem ac repensionem, sive, ut ait Lessius, quae respicit debitum ex beneficio natum, et aliquid benefactori repedit, ut illi aliquo modo satisfaciat. *Actus illius* sunt, agnitus seu aestimatio beneficii, grata acceptatio, gratiarum actio, commemoratio beneficii, compensatio. Gratitudo hominis in Deum tribus his vocibus continetur, inquit Hugo a S. Victore L. 4. de arc. Mosis c. 4. *Accipe, redde, cave*. Accipe beneficium, quod offertur; redde gratiam, quae debetur; cave supplicium, quod ingrato decernitur. Prima vox famulantis, secunda monentis, tertia comminantis.

„*Liberalitas* est virtus humani affectus moderatrix circa bona fortunae, vel opes dandas, solo honesti motivo; qui enim majoris lucri, honoris, ostentationis, voluptatis aut libidinis causa dat, liberalis censeri non debet. Habet haec virtus medium inter duo extrema: nam si deficiamus, nec tantum, quantum oportet, tribuamus, *avari* dicimur. Si autem excedamus in dando, et plus largiamur, quam oportet, et cui, quando, aut qua causa non oportet, in vitium labimur, et *prodigi* habemur. Unde liberalitas medium spectat modumque recte aliis dandi, ut ratio personae, quantitatis, qualitatis, loci et temporis habeatur. Haec si versetur circa honestos sumptus Principibus aliisque personis excellentibus dignos, vocatur *munificentia*, quae rationem honesti et decori inter plus et minus servat.

„*Amicitia* est benevolentia mutua et manifesta, qua quis alteri ipsius causa bonum cupit. Haec utrique amico nota est: amamus quidem aliquando etiam ignotos, sed benevolentia solum est, non amicitia. Illa se prodit mutua bonorum et commodorum communicatione. Demum illius causa, cuius amicitiam colimus, ei bene volumus; qui enim sui causa id facit, seipsum potius, quam alterum amat. Alia est *amicitia excellentiae*, alia *parum*, qua personae inter se inaequales vel pares se mutuo amant: alia *civilis* viget inter concives et unius Communitatis vel Reipublicae: alia *sodalitia et consanguinea* est: haec in natura et sanguine, illa in pactione aut conventione fundatur. *Causae*, quae amicitiam ingenerant, et conservant, sunt potissimum benevolentia, concordia, similitudo morum, beneficentia, et beneficiorum repensio. Necessitas illius, honestas, jucunditas, et utilitas a Cicerone fusius describitur in *Dialogo de amicitia*; „*Sane non aqua, non igne pluribus locis utimur, quam amicitia etc.*

„*Humanitas* est, qua conditionis humanae consideratione in communinominum consuetudine faciles nos, ut decet, reverentes et benevolos exhibemus. *Comitas* dicitur, si communi humanitatis sensu impulsi suavem, et placidum agendi modum praferimus. *Affabilitas* vocatur, qua in congressu ad audiendum nos faciles praebemus, nobisque colloquentium animos conciliamus.

„4. *Justitiae* oppositum vitium est *injustitia*, quae est habitus vitiosus inclinans ad non tribuendum cuique jus suum. Alia plura vitia adversantur, ut *judicium temerarium*, ubi cogitatione; *detractio, calumnia, contumelia, susurratio, derisio, maledictio* etc. ubi verbis; *homicidium, mutilatio, verberatio, furtum, rapina* etc. ubi factis justitia commutativa laeditur; *acceptio personarum*, qua justitia distributiva potissimum, saepe etiam commutativa violatur. Virtutibus justitiae annexis sua correspondentia: religioni *supersticio* per excessum, per defectum *irreligio*: pie-tati *immoderatus amor parentum, consanguineorum, aut patriae* per excessum, per defectum *impicias*: observantiae *immodicus cultus* per excessum, per defectum *contemptus*: obedientiae per defectum *inobedientia* in debitis, in illicitis per excessum *inordinata obsecutio*: veracitati *jactantia* per excessum, *mendacitas* per defectum: vindicationi *crudelitas* per excessum, nimia *lenitudo* per defectum: gratitudini *ingratitudo* per defectum, per excessum *prodiga gratitudo*: liberalitati *prodigalitas* per excessum, *avaritia* per defectum: amicitiae *adulatio* per excessum, per defectum vero *litigium*: urbanitati, comitati, et affabilitati *severitas* per excessum, per defectum *rusticitas* adversatur.

§. IV. De Fortitudine.

„*Fortitudo* est virtus moralis, qua in res magnas, arduas, periculosas gerendas aut sustinendas cum debita moderatione ferimur ex honesti stimulo. Habet illa varios actus, virtutes annexas et vitia opposita.

„*Fortitudo*, Graecis ἀρògía, virilis et mascula virtus est, qua mens ressistit omnibus difficultatibus, quibus a rationis bono impeditur. S. Thom. 2. 2. q. 123. a 2. *Objectum illius materiale remotum* sunt res arduae periculis junctae et tales, ut honeste suscipi et sustineri possint, v. g. quae pro Reipublicae salute suscipiuntur: *materiale proximum* sunt affectus timoris et audaciae. *Objectum formale* est honestas mediocritatis circa illos affectus appetitus irascentis, quos fortitudo moderatur, ne voluntas a bono rationis retrahatur timore mali, et tum in aggressione, tum in pessime graviorum malorum non frangatur aut cedat, sed contra moderate audeat.

„2. *Actus fortitudinis* sunt duo: aggredi difficilia, et tolerare dura. Inde virtutes quatuor adjunctae colliguntur. 1. *Fiducia*, qua cum spe firma vincendis res arduas agendas et ferendas prompte ac strenue agredimur. 2. *Magnanimitas* inclinat ad strenue exequendum id, quod prompte per fiduciam suscepimus: nam sine fiducia nulla suscipitur voluntas firma ex virtute agendi, sine magnanimitate etiam suscepta voluntas ad matritatem non perveniet, sed quasi in medio conatu concidet et emoriatur. 3. *Patientia* confirmat animum adversus tristitiam in tolerandis adversis, ne a praescripto rationis recedat, aut indecorum aliiquid agat. Haec si moderetur tristitiam ortam ex jactura bonorum externorum, vocatur *aequanimitas*: si cohbeat ortam a corporis incommodis formidolosis, *constantia*; si ex dilatione rei expectatae, *longanimitas* appellatur. 4. *Perseverantia* virtus est, qua stabilis quisque et firmus in opere honesto coepito ad finem perducendo, vel dolore penitus exantlando permanet, ex motivo specialis honestatis. S. Thom. 2. 2. q. 138. a. 1.

„3. *Vitia* fortitudini opposita sunt duo: quatuor vero totidem annexis virtutibus adversantur: 1. *Timiditas vel ignavia* per defectum; timidus enim deficit in audendo et aggrediendo, statimque animo linquitur, actionem vel non inchoat, vel abrupmit, quoties grave malum impendit. 2. *Audacia seu temeritas* excessus est in audendo et aggrediendo, cum quis, ut repellat malum imminens, quidam aggreditur, quod, vel quomodo, vel quando non convenit rationi. 3. *Fiduciae* per excessum opponitur *prae-sumptio*, qua aliquis suscipit opera viribus majora; et per defectum *diffidentia*, qua quis non audet suscipere ea, quibus par est. 4. *Magnanimitati* per excessum adversatur *jactatio animi* in executione rei arduae, contra rationis et virium convenientiam; per defectum *pusillanimitas*, qua quis ipso conatu rei susceptae mox deficit, licet idoneus consistere posset. 5. *Patientiae* opponitur *impatientia* per excessum, dum quis nimium indulget dolori supra modum a patientia praescriptum et ex dolore discedit a recto. *Insensibilitas* per defectum adversatur circa sensum dolorum, dum quis nullis malis nec propriis nec alienis tangitur, quod signum inhumanae duritiei et brutae stoliditatis est: *Non sentire mala, non est hominis; non ferre, non est viri*. Senec. ad Polybium c. 36... 6. *Perseverantiae* repugnat per excessum *pertinacia*, qua firmus quis manet in proposito sive sentiendi, sive agendi, ubi non oportet, vel plus quam oportet. *Mollities seu volubilitas* per defectum opponitur, dum quis ob difficultates occurrentes, et maxime ob tristitiam ac privationem delectationum ab opere bono desistit, ceditque difficultatibus.

§. V. De Temperantia.

"Temperantia est virtus refraenans appetitum in voluptatibus corporis vel sensuum, praesertim gustus et tactus. Hujus variae sunt species, virtutes adjunctae, et vitia opposita.

"1. Temperantiae nomine importatur quaedam moderatio seu temperies, quam ratio facit, inquit D. Th. 2. 2. q. 141. a. 1. Illius objectum materiale remotum sunt delectabilia corporis vel sensuum: proximum vero sunt delectationes sensuum. Objectum formale est honestas, quae reperitur in mediocritate voluptatum sensuum. Regula, unde judices, quaenam delectatio habeat ejusmodi mediocritatem, non alia est secundum D. Thom. 2. 2. q. 141. a. 6. quam necessitas et utilitas rerum ad hanc vitam humnam pertinentium. Actus temperantiae est vel abstinere, vel cohibere, scilicet moderari appetitum circa voluptates juxta praescriptum rectae rationis morumque regulam, quantum, ubi, quale, quando et quomodo decet.

"2. Species temperantiae seu partes subjectivae a s. Thoma 2. 2. q. 143. a. 1. recensentur quatuor: 1. Abstinentia inclinat ad subtractionem ciborum, quantum decet habita ratione valetudinis et officiorum. 2. Sobrietas affectum et usum moderatur circa potum, qui ebrietatem conciliare potest, et rationis usum fumis suis praepedire. 3. Castitas ex D. Thoma 2. 2. q. 15. a. 2. est virtus statuens mediocritatem circa delectabilia venerea, vel ea prorsus abjiciendo, vel non aliter iis utendo, quam recta ratio praescribit. 4. Pudicitia est virtus, quae circa externa signa et actus venereo minus principales, v. g. aspectus, colloquia etc. voluntatem debita mediocritate coercet. Pudicitia (inquit S. Cyprianus de bono pudicit.) primum locum tenet in virginibus, secundum in continentibus, tertium in matronis. Verum omnibus gloria est cum gradibus suis. Praeter has partes subjectivas recensentur a s. Thom. 2. 2. q. 143. a. un. quaedam partes integrantes: verecundia, quae est timor infamiae de turpi actu perpetrato, sicut erubescencia est timor infamiae de eo committendo.

"3. Virtutes adjunctae septem numerantur: 1. Continentia moderatur quemvis impetum passionum, quibus impellimur ad delectationes praesertim venereas. 2. Humilitas refraenat appetitum propriae excellentiae, hominemque inclinat ad suam vilitatem signis factisve profitendam. 3. Mansuetudo interiorum irae impetum vel passionem secundum rationis normam moderatur, in quo differt a clementia quae est moderativa punitionis. 4. Studiositas cognoscendi desiderium nimiumque ardorem sciendi, juxta rectam rationem dirigit, secundum illud Rom. 12. Non plus sapere, quam oportet sapere. 5. Modestia circa debitam compositionem corporis, in gestibus, nutibus, sermone, incessu, habitu et vestitu etc. occupatur 6. Eutrapelia festivitati, ludis et jocis honestum modum imponit facisque, ut nostra consuetudo aut conversatio sit grata, servata tamen semper honestate et ratione nostrae personae eorumque quibuscum versamur. 7. Parsimonia luxum superfluum in suppellectili aliisque rebus ad usum vitae idoneis amputat, circa corporis cultum aliquique apparatus rerum externarum servat dedecorem et modum.

"4. Vitium temperantiae oppositum est per excessum intemperantia, quae excedit in expetendis vel fruendis voluptatibus sensuum. Per defectum adversatur stupor, dum quis sine causa ita delectationem omnem despicit, ut sine justa causa pravo deceptus judicio praetermittat ea quae ad vitae conservationem sunt necessaria; aut etiam naturae noxia in cibo

"et potu eligit. Qui enim negat se quodam voluptatis sensu affici, is utique se animal vel hominem negat, stipiti aut saxo non impar, in quo nullus est sensus.

"5. Quatuor speciebus temperantiae totidem vitia anonyma per defectum opponuntur: per excessum vero 1. abstinentiae adversatur gula, seu voracitas excedens in ciborum modo, quantitate et qualitate etc. De ejusmodi hominibus Tertullianus ait Lib. contra Psychos: quorum Deus venter est, quorum fides in culina calet, charitas in olla fervet, et tota spes in ferculis jacet. 2. Sobrietati ebrietas repugnat, et est notius vitium, quam ut descriptione egeat. Nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. Prov. 13. Nam juxta vulgatum illud: quod in corde latet sobrium, in lingua natat ebrium. 3. Castitati adversatur luxuria in appetitu vel usu venereorum immoderatio. 4. Pudicitiae opponitur impudicitia; quae in exterioribus signis impuris limites rationis excedit. Partibus integrantibus temperantiae per defectum opponuntur vitia anonyma, per excessum impudentia verecundiae, quae indolis depravatae indicium est partusque daemonis.

"6. Virtutibus reliquis temperantiae adjunctis sua adversantur vitia, per defectum quidem anonyma, per excessum vero: 1. Continentiae opponitur incontinentia, quae passionibus venereis et motibus immoderatis contra rationem delectatur. 2. Humilitati superbia, quae est appetitus inordinatus propriae excellentiae. 3. Mansuetudini iracundia plus aequo contra rationem excandescens. 4. Studiositati curiositas, quae est inordinatum desiderium sciendi id, quod non convenit, vel modo, quo non, aut plus, quam convenit, aut dum scientias appetimus non referendo ad debitum honestum finem. 5. Modestiae repugnat immodestia, quae corporis gestus externaque compositionem atque ordinatam aut nimis neglit, aut nimis affectat. 6. Eutrapeliae opponitur scurrilitas, jocandi, et ludendi genus obscoenum, illiberale, petulans, flagitosum. 7. Parsimoniae adversatur luxus vestium alteriusque externi apparatus modum excedens. Finem omnium rerum specta, et supervacua dimittes. Senec. epist. 119.

"Et sic finem facimus hujus primae Partis in honorem illius, qui omnium rerum Principium ac Finis est. Cedant ergo haec et omnia."

A. M. D. G.